

Pregledni članak

UDK: 657.633:336.71(497.11)
doi: 10.5937/ekonhor1301045L

ORGANIZOVANJE I ZADACI INTERNE REVIZIJE U DOMAĆIM I STRANIM BANKAMA U REPUBLICI SRBIJI

Snežana Ljubisavljević*

Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu

U radu je napravljen pokušaj da se na bazi referentne anglosaksonske literature i prakse ustanovi koliki je dostignuti nivo razvoja interne revizije u bankama u Republici Srbiji. Empirijsko istraživanje je obuhvatilo uzorak od 14 banaka u Republici Srbiji, od ukupno 32 banke, sa svrhom da se utvrde načini organizovanja i zadaci interne revizije u njima. Predmet istraživanja u radu je da se utvrdi kako menadžeri i zaposleni na višim funkcijama u banci shvataju ulogu i značaj interne revizije. Cilj rada je da se na bazi odgovora na postavljena pitanja u upitniku daju predlozi za poboljšanje ove važne funkcije banke. Rezultati istraživanja ukazuju na to da veličina banke ne utiče na način organizovanja, odgovornost i zadatke interne revizije banke. Dostignuti nivo razvoja interne revizije u finansijskim organizacijama je na znatno višem nivou u odnosu na privredne subjekte, ali u mnogim segmentima zaostaje za internom revizijom u razvijenim zemljama sveta.

Ključne reči: interna revizija, organizovanje, zadaci, domaće banke, strane banke

JEL Classification: M42, G21, H83

UVOD

Deregulacija, informacione tehnologije i globalizacija su faktori iz okruženja koji su poslednjih godina posebno uticali na poslovanje banaka. Savremeno svetsko bankarstvo karakteriše izrazita dinamičnost za šta se koristi izraz bankarska revolucija. U uslovima rasta obima poslovanja i diverzifikacije poslova banke, uloga i značaj interne revizije se povećavaju. Banka nastoji da uspostavi adekvatan sistem unutrašnjih kontrola kako bi osigurala dobro uređeno poslovanje

i time ostvarila svoje ciljeve. Internom revizijom se obezbeđuje da interne kontrole brzo i tačno izveštavaju o svim izvršenim transakcijama, kao i da se omogući pravilna zaštita sredstava. Pomoću interne revizije se utvrđuje da li banke poštuju zakone, propise, kao i da li menadžment preduzima odgovarajuće mere za rešavanje slabosti u kontroli. Redovan posao organizacione jedinice interne revizije je da omogući nezavisnu procenu, ispitivanja i ocenu aktivnosti banke. O značaju interne revizije govore i prevare i gubici od 5 milijardi evra u Societe Generale banci čiji je uzrok bilo nefunkcionisanje sistema internih kontrola. Drugi primer izostanka interne kontrole je slučaj Barings banke koja nije ispoštovala procedure razdvajanja dužnosti.

* *Korespondencija:* S. Ljubisavljević, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Đ. Pucara 3, 34000 Kragujevac, Srbija, e-mail: ljubisavljevic@kg.ac.rs

Interna revizija ispituje i ocenjuje ukupnost funkcionisanja čitavog poslovnog sistema i daje mišljenje i predloge za poboljšanje njegovog poslovanja. Uloga interne revizije u procesu poslovnog odlučivanja proizlazi iz činjenice da interna revizija utvrđuje pouzdanost, realnost i integritet finansijskih i poslovnih informacija koje dolaze iz različitih organizacionih delova, a na osnovu kojih se donose odgovarajuće poslovne odluke na svim nivoima upravljanja. Ona je organ poslovnog rukovodstva čiji su glavni zadaci: planiranje, organizovanje, dispozicija, koordinacija i nadzor. Interna revizija je značajna jer ima ključnu ulogu u sprečavanju i otkrivanju grešaka i nelegalnih radnji, igra bitnu ulogu u procenjivanju i upravljanju rizicima banke, čime štiti sigurnost njenog poslovanja. Osnovni principi definisani kodeksom profesionalnog ponašanja internih revizora su: nezavisnost i skepticizam, integritet, objektivnost, poverljivost i kompetentnost. Kvalitet i korisnost informacija određuju uspešnost interne revizije, dok eksterna revizija ocenjuje uspešnost interne revizije. Interna revizija štiti poslovni sistem iznutra, štiti vlasnika i menadžment od nesavesnog ponašanja saradnika, a istovremeno vlasnika od menadžmenta banke i u najširem smislu štiti interese javnosti.

Predmet istraživanja u radu su opšti podaci o bankama u Republici Srbiji (RS), organizacioni oblik interne revizije u bankama, njena odgovornost, tj. podređenost i zadaci u posmatranih 14 banaka.

Osnovni cilj ovog rada je da se empirijski potvrde sledeće ključne istraživačke hipoteze:

- Hipoteza 1 (H1): Ne postoji statistički značajna razlika između veličine banke i organizacije interne revizije u banci.
- Hipoteza 2 (H2): Ne postoji statistički značajna razlika u veličini banke i oceni važnosti zadataka interne revizije u bankama.
- Hipoteza 3 (H3): Nema statistički značajnih razlika između aritmetičkih sredina obeležja (organizacija i zadaci) i odgovora na sva pitanja među velikim, srednjim i malim banaka u populaciji, odnosno, populacija je homogena u pogledu posmatranih karakteristika, obeležja.

Naučni instrumentarijum korišćen u radu je statistička metodologija koja obuhvata statističku deskripciju i statističku analizu. U radu su, takođe, korišćene opšte naučne metode, kao i posebne naučne metode i postupci logičkog zaključivanja. Posebne tehnike za prikupljanje podataka korišćene u radu su: merenje studija slučaja, anketa i intervju.

Rad se sastoji od pet sekcija praćenih zaključkom. U prvoj sekciji, nakon Uvoda, obuhvaćen je istorijski nastanak i razvoj interne revizije kao važne poslovne funkcije svake banke i drugih finansijskih organizacija. Nakon toga, sledi pregled osnovnih zaključaka prethodnih istraživanja, a koja se odnose na predmet istraživanja u ovom radu. Druga sekcija razmatra zadatke i funkciju interne revizije u bankama Republike Srbije. Zatim je prezentovan opis istraživačkih metoda koje su u istraživanju korišćene, kao i podataka koji će se upotrebiti u istraživanju. U poslednjoj sekciji su prezentovani zaključci istraživanja podeljeni u sledeće podsekcije: osnovni podaci o bankama RS, organizacija interne revizije u bankama RS i zadaci interne revizije u bankama RS. Osnovni rezultati sprovedenog istraživanja dati su u Zaključku.

RAZVOJ INTERNE REVIZIJE I PREGLED LITERATURE

Interna revizija je naknadna kontrola, jer kao interni mehanizam najčešće deluje *post festum* pošto ispituje završene poslovne promene. U svetskoj računovodstvenoj literaturi je zabeleženo da su oba segmenta internog nadzora (interna kontrola i interna revizija) nastala istovremeno. Ukoliko se govori o prvim segmentima funkcije internog nadzora, mora se uvažiti činjenica da se tekuća i naknadna kontrola (interna revizija) pojavljuju u oblasti rukovanja novčanim sredstvima i to nad licima koja vrše naplatu poreskih dažbina, odnosno, određene novčane transakcije. Postoje pouzdani dokazi da su poreski prihodi u starom Egiptu nadgledani preko dva posebna lica. Prvi oblik kontrole je obavljan za vreme odvijanja procesa rada, a drugi nakon njegovog završetka, u kraćim ili dužim intervalima. To su bile, u stvari, prethodna i naknadna kontrola – odnosno, interna revizija. Atribut "interna" potiče otuda što je lice koje je

sprovodilo naknadnu kontrolu bilo u radnom odnosu kod određene poreske ili budžetske institucije. Jasno je da tada nije postojao termin "revizija", koji je nastao znatno kasnije sa ciljem adekvatnog razdvajanja tekuće i naknadne kontrole. Pored toga, istorijski izvori razvoja interne revizije ukazuju na to da je u antičkoj Grčkoj postojala naknadna kontrola finansijskih transakcija u državnim i drugim rizičnim institucijama. U tom smislu, tzv. "logisti" u tadašnjoj Atini su preispitali poslovanje računopolagača u vezi sa rukovanjem finansijskim sredstvima. To preispitivanje vršeno je u određenim intervalima tokom godine i obavezno na kraju godine. S obzirom na to da je prethodnu, tekuću kontrolu obavljao naredbodavac u toku godine, očigledno je da su pomenuti „logisti“ bili prvi revizorski činovnici. U poznatoj rimskoj republici razvio se složen sistem interne revizije kao oblika kontrole nad internim kontrolama (Raschenberger, 1929). Postoje izvesni dokazi o nastanku interne revizije u Italiji. Tako je pronađen zapisnik o reviziji iz 831. godine, u Pizi. Pisani izvori ukazuju na to da je interna revizija funkcionisala 1285. godine i u nekim engleskim gradovima. Tokom 1299. godine imenovani su interni revizori grada Londona, koji su ispitivali račune u kraljevskom vlasništvu. Kasnije je interna revizija sve više organizovana ne samo od strane državnih institucija, već i od strane krupnijih privrednih preduzetnika i banaka (Stuart, 2012).

Razvoj interne revizije u ranom razvojnom periodu tekao je prilično usporeno. Za njom se osećala sve veća potreba, jer preduzetnici nisu imali mogućnosti i sposobnosti da neposredno sprovedu naknadnu kontrolu. Glavna preokupacija interne revizije u tom periodu bila je da ispituje tačnost i urednost knjigovodstva, kao i eventualne zloupotrebe, pronevere i druge oblike prisvajanja imovine vlasnika. Pored toga, usporenost razvoja interne revizije ranog razvojnog perioda karakteriše nerazvijeno bankarstvo, preduzetništvo, mala preduzeća i sl. Razvoj banaka i porast veličine preduzeća usloveli su potrebu za jačanjem interne revizije.

U savremenim uslovima poslovanja, rukovodstvo poslovnog sistema je odgovorno za uspešno funkcionisanje internog nadzora. Poslovno rukovodstvo je dužno da uspostavi interne kontrole

koje obavljaju svi zaposleni kao sastavni deo njihovih redovnih radnih obaveza i da vrši nadzor nad njihovim funkcionisanjem. Međutim, rukovodstvo je preokupirano tekućim poslovnim aktivnostima, tako da nije u stanju da sprovodi neposredni nadzor nad internim kontrolama. Da bi se prevazišao ovaj problem, rukovodstvu vlasnik kapitala ili drugi organ odobrava formiranje posebne organizacione jedinice interne revizije.

Interna revizija se razvijala uporedo sa povećanjem složenosti upravljanja poslovnim sistemom. Taj razvoj se, u osnovi, deli na dva perioda. Period do nastanka i završetka velike ekonomske krize (1929–1933.) i period prosperiteta posle završetka Krize. Razvoj savremene interne revizije otpočeo je polovinom XIX veka, formiranjem prvih revizorskih organizacionih jedinica u velikim kapitalističkim preduzećima i bankama u organizacionom obliku sektora, službi ili odeljenja interne revizije (Milojević, 2006).

U SAD su počele da se formiraju prve organizacione jedinice za internu reviziju 1864. godine. Međutim, poseban razvojni trend dobila je interna revizija u SAD 1942. godine, kada je osnovan Institut internih revizora. Novoformiran Institut imao je snažan uticaj na razvoj interne revizije u svetu. Tako je, nakon 25 godina rada, obuhvatio članove sa svih kontinenata. U toku 1947. godine, u SAD-u učinjen je još jedan značajan potez u pravcu jačanja i daljeg razvoja interne revizije. Institut internih revizora doneo je i objavio Izjavu o obavezama i odgovornostima internih revizora, čime je potpunije definisan njihov položaj. Ova Izjava predstavlja prvi korak ka donošenju standarda profesionalne prakse interne revizije (Poznanić, 2011).

U Nemačkoj je 1875. godine formirano prvo odeljenje interne revizije, što istovremeno predstavlja i prvo organizovanje interne revizije u Evropi. Odluku o formiranju ove organizacione jedinice doneo je Odbor prokurista firme Krupp. Delokrug rada ovog odeljenja za internu reviziju nije se ograničavao samo na nadzor nad knjigovodstvom, već je obuhvatao i neke druge vitalne aktivnosti, kao što su ostvarivanje planova, poštovanje propisa, ugovora, uputstava za rad i sl. Po ugledu na SAD, u Nemačkoj je 1958. godine formiran Institut interne revizije, čiji su zadaci bili isti kao i kod Instituta internih revizora SAD (Picket, 2011).

Uvođenje interne revizije u Francuskoj usledilo je znatno kasnije u odnosu na SAD i Nemačku. Usporavanju razvoja interne i eksterne revizije doprineo je specifičan sistem nadzora od strane tzv. komesara vlade i državnih kontrolora. Šezdesetih godina prošlog veka u Francuskoj je intenziviran razvoj interne i eksterne revizije u firmama i bankama u koje su inostrani subjekti uložili kapital. Od tada počinje da raste broj internih revizora, što je direktno uticalo na to da se 1965. godine osnuje Francusko udruženje internih revizora, koje je 1973. godine prerاسlo u Francuski institut internih revizora.

Iz razvijenih zemalja praksa interne revizije se širi u sve zemlje sveta.

Što se teorijskog okvira interne revizije tiče, navešćemo neke od najznačajnijih definicija interne revizije koje sadrže svrhu, cilj i zadatke ove funkcije. Istaknuti svetski teoretičar revizije T. Li je devedesetih godina 20. veka reviziju definisao na sledeći način: "U najširem smislu reči revizija je sredstvo pomoću koga se jedno lice uverava od strane drugog lica u kvalitet, stanje ili status nekog predmetnog pitanja koje je ovo drugo lice ispitivalo; potreba za revizijom nastaje jer je pomenuto lice u nedoumici ili sumnja u kvalitet, stanje ili status predmetnog pitanja, a nije lično u stanju da otkloni tu sumnju ili nedoumicu" (Lee & Alan, 1984, 213). Zadatak interne revizije je da istražuje, ispituje i ocenjuje sistem internih kontrola i njegovu efikasnost u delovanju svakog pojedinog poslovnog sistema, da izveštava o nalazima i da predlaže rešenja menadžmentu (Meigs, Whittington & Pany, 1988). Interna revizija ispituje organizaciju i funkcionisanje računovodstvenog sistema i pripadajućih internih kontrola, verodostojnost finansijskih i operativnih informacija, ocenjuje ekonomičnost, efikasnost i efektivnost poslovnih operacija i kontrola, kao i primenu politika, planova i procedura.

Revizija i revizorski posao nisu karakteristični samo za ekonomsko privređivanje, nego je njihova primena mnogo šira, što S. Kukoleča ističe u sledećoj definiciji: "Svaka sistemska i detaljno sprovedena naknadna kontrola poslovanja organizacije ili revizija finansijskog poslovanja obuhvata detaljno ispitivanje čitavog poslovanja ili ispitivanje jednog užeg sektora;

vrši se kada je potrebno precizno rasvetliti pravo stanje, kada se sumnja na postojanje finansijskih zloupotreba, ili kada je to potrebno organima upravljanja iz nekih posebnih razloga" (Kukoleča, 1995, 131).

Američki institut ovlašćenih javnih računovođa (American Institute of Chartered Public Accountants – AICPA) definisao je reviziju kao sistemski proces objektivnog prikupljanja i vrednovanja dokaza o tvrdnjama u vezi sa ekonomskim akcijama i događajima do nivoa pouzdanosti korespondencije tih tvrdnji i ustanovljenih kriterijuma, kao i saopštavanje rezultata zainteresovanim korisnicima.

G. Vinten ističe da je interna revizija kontinuirano i opsežno istraživanje naizgled dobrih organizacija sa ciljem sticanja uvida u realno stanje ili položaj organizacije i njenog okruženja, radi postizanja bolje kontrole nad budućim poslovanjem (Picket, 1997). Za razliku od svih prethodnih definicija interne revizije, ova definicija naglašava potrebu usmerenosti interne revizije poboljšanju budućeg poslovanja, a ne samo pregledanju prošlih događaja.

Interna revizija je delotvoran instrument menadžerske kontrole. Iako se često ograničava na reviziju računa, ona se u svom području rada odnosi na ocenu poslovanja u celini (Munro & Stewart, 2011). Tako interni revizori, u pokušaju provere verodostojnosti dokumentacije, takođe ocenjuju politiku, procedure, kvalitet odlučivanja i upravljanja, delotvornost metoda i postupaka i druge specifične probleme poslovanja (Krogstad, Ridley & Ritterbeg, 1999).

Interna revizija banke se definiše kao "nezavisna funkcija upravljanja koja uključuje stalnu i kritičku ocenu banke kako bi dala sugestije za njeno poboljšanje, stvorila vrednost i ojačala ukupan mehanizam upravljanja uključujući upravljanje rizikom subjekta i sistemom interne kontrole" (Rossel, 2007, 18). Zadatak interne revizije je da "istražuje, ispituje i ocenjuje sistem internih kontrola i njihovu efikasnost u delovanju svakog posebnog poslovnog dela, da izveštava o nalazima i da predlaže rešenja menadžmentu" (Allen, Sneathen & Tim, 2007, 156). Sektor interne revizije pomaže organizaciji u izvršavanju postavljenih ciljeva i donesenih pravila na sistematičan i disciplinovan način, preko evaluacije

i poboljšanja efektivnosti procene rizika, kontrole menadžmenta i sistema upravljanja procesima u banci (Renard, 1997). Prema R. Moeller-u, interna revizija je nezavisna procena poslovnih funkcija ustanovljena u organizaciji sa ciljem ispitivanja i ocene njenih aktivnosti, pa predstavlja uslugu koja se pruža toj organizaciji (Boynton & Johnson, 2006).

U profesionalnoj praksi, interna revizija se definiše kao "aktivnost nezavisnog, objektivnog uveravanja i konsultantska aktivnost osmišljena sa ciljem kreiranja dodate vrednosti i unapređenja poslovanja banke" (Spahić, 2008, 11).

Dž. Moris, predsednik Instituta za internu reviziju Ujedinjenog Kraljevstva, dao je sledeću izjavu: "Nesumnjivo je da stručnjaci za internu reviziju u Velikoj Britaniji igraju veliku ulogu u pomoći rukovodiocima pri održavanju unutrašnje kontrole." Zatim zaključuje da interna revizija postaje funkcija koja se sastoji od različitih poslovnih delatnosti, koja se sve više širi, kako u procesu upravljanja, tako i u istraživanju i u razvoju banke. G. Vinten ističe "da je interna revizija kontinuirano i opsežno istraživanje naizgled dobrih organizacija sa ciljem uvida u realno stanje ili položaj banke i njenog okruženja radi postizanja bolje kontrole nad budućim poslovanjem" (Gramling, Rittenberg & Johnstone, 2012, 972).

Iz ovih definicija revizije proizlazi da je interna revizija konsultantska aktivnost koja pored redovnih zadataka omogućava i kreiranje dodate vrednosti banke, odnosno, dodavanje vrednosti akcijama vlasnika. Takođe, u moderno organizovanoj banci interni revizori mogu imati ključnu ulogu u otkrivanju i sprečavanju nezakonitih radnji. Prevare i neovlašćene aktivnosti obuhvataju područje nezakonitih radnji, koje karakteriše namerna prevara, odnosno, obmana. One mogu biti izvršene u korist ili na štetu banke, od strane lica zaposlenih u banci ili od strane eksternih lica. Stoga je važan zadatak interne revizije ocena usklađenosti poslovanja sa zakonom, poslovnom praksom i postupcima menadžmenta. U tu svrhu interni revizori ocenjuju uspešnost računovodstvenog sistema i sistema unutrašnjih kontrola u banci (Soh & Martinov-Bennie, 2011). Na kraju, uloga interne revizije se sastoji u uticaju na blagovremeno sastavljanje finansijskih izveštaja i doprinosi korporativnom upravljanju bankom uopšte (Ljubisavljević, 2000).

FUNKCIJE INTERNE REVIZIJE U BANKAMA U RS

Prema Zakonu o bankama i drugim finansijskim organizacijama (Sl. glasnik RS 107/2005) i izmenama ovog Zakona (Sl. glasnik RS 91/2010) definisane su sledeće oblasti interne kontrole i revizije:

- unutrašnja kontrola,
- funkcija kontrole usklađenosti poslovanja banke,
- funkcija unutrašnje revizije,
- ovlašćenja unutrašnje revizije i
- godišnji izveštaj o adekvatnosti upravljanja rizicima i unutrašnjoj kontroli.

Prema navedenom Zakonu, kontrolu pravilnosti rada banke u RS i efikasnosti funkcionisanja sistema unutrašnjih kontrola vrše unutrašnja (interna) revizija i odbor za praćenje poslovanja banaka. Osnovni zadatak organizacione jedinice unutrašnje revizije je da upravnom odboru banke pruža nezavisno i objektivno mišljenje o pitanjima koja su predmet revizije. Takođe, interna revizija obavlja savetodavnu aktivnost usmerenu na unapređenje postojećeg sistema internih kontrola (Sarens & De Beelde, 2006), a upravnom odboru banke pruža pomoć u ostvarivanju njegovih ciljeva. Sve navedeno, unutrašnja revizija obavlja primenjujući sistematičan, disciplinovan i dokumentovan pristup vrednovanju i unapređenju postojećeg načina upravljanja rizicima, kontrole i rukovođenja procesima. Shodno navedenim nadležnostima, Zakon definiše sledeće funkcije unutrašnje revizije:

- ocena adekvatnosti i pouzdanosti sistema unutrašnjih kontrola banke i funkcije kontrole usklađenosti poslovanja banke;
- obezbeđenje da se rizici na odgovarajući način identifikuju i kontrolišu;
- utvrđivanje slabosti u poslovanju banke i njenih zaposlenih, kao i slučajeva neizvršenja obaveza i prekoračenja ovlašćenja i pripremanje predloga za otklanjanje tih slabosti i preporuka za njihovo sprečavanje;
- održavanje sastanaka sa upravnom odborom banke, kao i odborom za praćenje poslovanja banke; i
- redovno pripremanje izveštaja o aktivnostima unutrašnje revizije i njihovo dostavljanje upravnom odboru i odboru za praćenje poslovanja banke.

Za navedene poslove, unutrašnja revizija mora da se organizuje kao nezavisna organizaciona jedinica u banci. Banka je dužna da postupke sistema internih kontrola uredi i sprovodi na način da omogućavaju kontinuirano praćenje i merenje rizika koji mogu negativno uticati na ostvarivanje utvrđenih poslovnih ciljeva banke, kao što su: kreditni rizik, rizik zemlje dužnika, devizni rizik, rizik tržišta, kamatni rizik, rizik likvidnosti, operativni i drugi rizici. Banka je dužna da sistem internih kontrola razvija na način koji omogućava blagovremenu procenu postojećih i novih rizika, uključujući i rizike koji prethodno nisu kontrolisani, kao i rizike izvan kontrole banke (spoljni rizici), i kontrolu tih rizika koja će negativne uticaje na poslovanje i bonitet banke svesti na najmanju moguću meru.

U banci postoji organizaciona jedinica u čijem delokrugu je kontrola usklađenosti poslovanja banke. Rukovodilac ove jedinice je odgovoran za identifikaciju i praćenje rizika usklađenosti poslovanja banke i za upravljanje tim rizikom, koji posebno obuhvata rizik od sankcija regulatornog tela i finansijskih gubitaka, kao i reputacioni rizik. Rizik usklađenosti poslovanja banke nastaje kao posledica propuštanja usklađivanja poslovanja sa Zakonom i drugim propisom, standardima poslovanja, procedurama o sprečavanju pranja novca, kao i sa drugim aktima kojima se uređuje poslovanje banke. Zaposleni u banci su dužni da ovoj organizacionoj jedinici omoguće uvid u dokumentaciju koju poseduju i da joj pruže potrebne informacije. Organizaciona jedinica u čijem delokrugu je kontrola usklađenosti poslovanja banke dužna je da najmanje jednom godišnje identifikuje i proceni glavne rizike te usklađenosti i predloži planove upravljanja tim rizicima, o čemu sastavlja izveštaj. Ova organizaciona jedinica je dužna da sastavi program praćenja usklađenosti poslovanja banke, koji posebno sadrži metodologiju rada te organizacione jedinice, planirane aktivnosti, načine i rokove izrade izveštaja, način provere te usklađenosti kao i plan obuke zaposlenih.

Što se interne revizije tiče, rukovodilac interne revizije izrađuje program unutrašnje revizije i utvrđuje metodologiju njenog rada, a posebno uputstvo za rad unutrašnje revizije, način i rokove izrade i dostavljanja nadležnim organima banke izveštaja o unutrašnjoj reviziji, način praćenja preporučenih aktivnosti za

otklanjanje nepravilnosti i nedostataka u poslovanju banke, kao i način i odgovornost za izradu, korišćenje i čuvanje dokumentacije o obavljenim aktivnostima unutrašnje revizije prema godišnjem planu. Rukovodilac organizacione jedinice interne revizije odgovoran je za efikasno, kontinuirano, redovno i kvalitetno vršenje funkcije interne revizije i efikasno sprovođenje programa i operativnih godišnjih planova te revizije. Što se ovlašćenja unutrašnje revizije tiče, zaposleni u ovoj organizacionoj jedinici imaju pravo uvida u sva dokumenta banke i njenih podređenih društava kao i članova iste bankarske grupe, da bi bez ograničenja vršili nadzor nad poslovanjem banke. Unutrašnji revizori učestvuju na sednicama upravnog odbora banke. Godišnji izveštaj o adekvatnosti upravljanja rizicima i unutrašnjoj kontroli, banka dostavlja zajedno sa godišnjim finansijskim izveštajima.

Zakon definiše funkcije i zadatke odbora za praćenje poslovanja banaka, unutrašnje revizije, funkcije unutrašnje kontrole, njihov međusobni odnos, kao i odnos sa drugim organima: upravnim odborom, skupštinom banke i izvršnim odborom. Odbor za praćenje poslovanja banke vrši kontrolu pravilnosti rada banke i prati funkcionisanje sistema interne kontrole. Ovu funkciju vrši i interna revizija banke, dok rukovodilac interne revizije izveštaje o svom radu podnosi ovom odboru. Dok interna kontrola prožima sve organizacione jedinice i ugrađena je u organizacionu strukturu banke, interna revizija ocenjuje efikasnost sistema internih kontrola i organizovana je kao posebna organizaciona jedinica banke. Upravni odbor banke imenuje i razrešava rukovodioca organizacione jedinice u čijem delokrugu je kontrola usklađenosti poslovanja banke. Takođe, upravni odbor bira i razrešava rukovodioca organizacione jedinice u čijem je delokrugu interna revizija. Organizaciona jedinica za internu reviziju izveštaje o svom radu podnosi upravnom odboru banke. Na kraju, ovaj odbor odobrava godišnji izveštaj o adekvatnosti upravljanja rizicima i internoj kontroli banke. Skupština banke se obaveštava od strane rukovodioca interne revizije o sazivanju sednice odbora za praćenje poslovanja banke i o neodržavanju zakazane sednice. Izvršni odbor usvaja izveštaj organizacione jedinice u čijem delokrugu je kontrola usklađenosti poslovanja banke. Izvršni odbor i odbor za praćenje poslovanja banke

se obaveštavaju od strane rukovodioca organizacione jedinice u čijem delokrugu je kontrola usklađenosti poslovanja banke o utvrđenim propustima koji se odnose na usklađenost poslovanja. Članovi izvršnog odbora banke su odgovorni za vršenje interne kontrole u njoj. Narodnoj banci Srbije, banka je dužna da dostavi godišnje izveštaj o adekvatnosti upravljanja rizicima i unutrašnjoj kontroli banke. Sadržinu ovog godišnjeg izveštaja i rokove njegovog dostavljanja bliže propisuje Narodna banka Srbije, s tim da ovaj izveštaj mora da sadrži sledeće izjave:

- da li su upravni i izvršni odbor banke identifikovali značajne rizike;
- da li su politike unutrašnje kontrole i upravljanja rizicima u banci adekvatne i da li se efikasno primenjuju;
- da li su Narodnoj banci Srbije dostavljeni tačni prikazi politika upravljanja rizicima i sistema unutrašnjih kontrola;
- da je utvrđen plan aktivnosti za otklanjanje nedostataka i da se primenjuje ili da će biti utvrđen i dostavljen na usvajanje upravnom odboru banke.

Pored Zakona o bankama i drugim finansijskim organizacijama, guverner Narodne banke Jugoslavije doneo je Odluku o osnovnim principima organizacije i rada interne revizije banke i druge finansijske organizacije (Sl. list SRJ 39/2002) kojom se određuju osnovni ciljevi interne revizije, tako da se na taj način obezbeđuje zaštita boniteta banke i realno iskazivanje njenog finansijskog rezultata. Ovom odlukom se, takođe, definiše:

- nezavisnost internog revizora od direktora banke i lica sa posebnim ovlašćenjima i odgovornostima u banci;
- da interni revizor ne sme da obavlja rukovodeće poslove u banci;
- samostalnost internog revizora kod odluke o izboru metodologije rada i načina njene primene;
- da je banka dužna da funkciju interne revizije obavlja u skladu sa međunarodno priznatim standardima interne revizije i revizije poslovanja banaka;
- nadležnosti upravnog odbora u aktima banke (usvajanje programa i operativnog godišnjeg plana

revizije i uslova za njihovo sprovođenje, imenovanje internog revizora i utvrđivanje visine njegovih primanja i sl.);

- obavezu internog revizora da izveštaje dostavlja nadzornom odboru, direktoru banke i licima sa posebnim ovlašćenjima i odgovornostima u banci nadležnim za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti i nedostataka;
- učestalost revizije koju treba povećati u oblastima poslovanja banke sa višim stepenom rizika;
- da direktor i lica sa posebnim ovlašćenjima i odgovornostima u banci moraju biti odgovorni za prihvatanje ili odbijanje preporuka internog revizora, a i za to da li su nepravilnosti i nedostaci u poslovanju banke efikasno otklonjeni.

Iz prethodno navedenih propisa ostaje nejasno da li interni revizor svoje mišljenje izraženo u revizorskom izveštaju dostavlja upravnom, nadzornom odboru ili menadžmentu banke. Empirijsko istraživanje je upravo pokazalo da je interna revizija u bankama u RS podređena različitim organima banke.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje obuhvata 14 banaka u Republici Srbiji sa osnovnim ciljem da se utvrde načini organizovanja i zadaci interne revizije u njima. Istraživanje je obavljeno u prvom kvartalu 2011. godine pomoću studije preseka – ankete. Empirijsko istraživanje podrazumeva sve aktivnosti od početka prikupljanja podataka putem upitnika do primene rezultata istraživanja u društvenoj praksi. Istraživanje su činili (Milosavljević & Radosavljević, 2003):

- predistraživanje, sa rekonstrukcijom projekta, kako o projektu istraživanja i saradnicima, tako i o samoj pojavi i predmetu istraživanja;
- prikupljanje, sređivanje, grupisanje i obrada podataka za potrebe empirijskog istraživanja (metode statističke deskripcije);
- analiza prikupljenih podataka (statistička analiza);
- zaključivanje i prikaz rezultata istraživanja na osnovu kvantitativno izvedenih zaključaka i
- preporuke o korišćenju rezultata istraživanja u praksi.

Posebne tehnike za prikupljanje podataka ili metode korišćane u radu su: naučno posmatranje, metode istraživanja uzroka, analiza sadržaja, anketa i intervju. Varijable tj. promenljive u anketi su velike, srednje i male banke, zadaci interne revizije u bankama koji su svrstani u šest grupa, organizovanje interne revizije banaka i ocene odgovora 14 anketiranih banaka koje se odnose na zadatke interne revizije i način organizovanja interne revizije u ovim bankama.

Što se podskupova i uzorka tiče, istraživanje je sprovedeno na 14 elementarnih jedinica od čega su 5 velike banke, 5 srednje banke i 4 male banke. Anketom su obuhvaćene sve velike i srednje banke što znači da su to dva podskupa, stratuma. Za male banke se izvodi zaključak da je istraživanje sprovedeno na prostom slučajnom uzorku od 4 elementarne jedinice. Anketu su popunjavali rukovodioci interne revizije i menadžeri na drugim nivoima poslovanja u banci. Što se opisa mernog instrumenta tiče, upitnik se sastoji iz dva glavna dela. Na početku ankete, banke navode osnovne podatke i ovi podaci su grupisani u 6 pitanja. Drugi deo upitnika obuhvata 7 pitanja, koja se odnose na način organizovanja interne revizije u bankama i na zadatke interne revizije banaka. Skale su, u zavisnosti od pitanja i ponuđenih odgovora, različite i kreću se od:

1–3 (veličina banaka, organizacija banaka i članstvo u eksternom ili internom telu banke) i 1–5 (podređenost internog revizora i ocena zadataka interne revizije u bankama). Svi prikupljeni podaci o anketiranim bankama su sačuvani u bazi podataka Microsoft Exel 2007. Analiza statističkih podataka rađena je pomoću metoda statističke deskripcije: podaci su prikupljeni, grupisani i prikazani pomoću histograma kruga.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Osnovni podaci o bankama

Ovi podaci su grupisani u sledećih 6 pitanja: naziv, sedište i zemlja porekla banke; domaća ili strana banka; organizacioni oblik banke (centrala, filijala, predstavništvo strane banke); filijala/predstavništvo, okrug; bankarska grupa ili holding; ukupan broj zaposlenih, ukupan prihod i ukupna imovina u 2011. godini.

Banke koje nisu htele da popune upitnike to su objasnile nedostatkom vremena i tajnošću podataka. Od ukupnog broja banaka, 64% su banke sa stranim kapitalom, dok je 36% domaćih banaka, što se vidi iz Tabele 1. Za rangiranje banaka na velike, srednje i male

Tabela 1 Rangiranje banaka iz uzorka

Red. broj	Banka	Br. zaposl.	Ukupna imovina	Ukupan prihod
1	Banka Intesa	3116	359.123.000.000	58.296.611.000
2	Raiffeisen Banka	2000	178.833.012.000	36.397.803.000
3	Komercijalna Banka	3105	255.868.309.000	28.683.475.000
4	Societe Generale Banka	1300	163.433.939.000	18.723.903.000
5	Aik Banka	478	141.583.427.000	14.890.254.000
6	ProCredit Banka	2000	69.671.964.000	12.965.608.000
7	Vojvođanska Banka	2589	87.112.877.000	10.187.080.000
8	Univerzal Banka	500	35.055.548.000	5.453.077.000
9	KBC Banka	611	29.068.855.000	4.275.489.000
10	Čačanska Banka	387	28.673.216.000	4.070.348.000
11	Findomestic Banka	460	18.586.544.000	3.471.556.000
12	Credit Agricole Banka	959	34.156.354.000	1.700.173.000
13	Credy Banka	390	10.935.176.000	1.180.818.000
14	Alpha Banka	1538	98.370.114.000	1.068.279.000

Izvor: Autor, prema podacima iz Ankete

uzet je kriterijum ostvarenih ukupnih prihoda u 2011. godini.

Organizovanje interne revizije u bankama

Na osnovu sprovedenog istraživanja putem direktnog popunjavanja anketnog upitnika o organizovanju interne revizije u bankama, došlo se do sledećih rezultata.

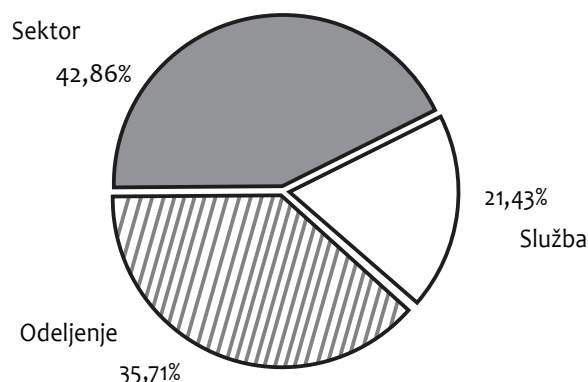
Kod svih 14 banaka (100% ispitanih), interna revizija je organizovana kao samostalna organizaciona jedinica i interni revizor je nezavisno lice, što je utvrđeno Zakonom o bankama. Interna revizija može biti organizovana kao sektor, odeljenje ili služba, što zavisi, pre svega, od veličine banke. Interna revizija je organizovana kao sektor u sledećim bankama: Univerzal banci, Intesa banci, Komercijalnoj banci, Findomestic banci, Alpha banci i Vojvođanskoj banci. Interna revizija je organizovana kao odeljenje u sledećim bankama: Credit Agricole banci, Societe Generale banci, Raiffeisen banci, KBC banci i Credy banci. Interna revizija je organizovana kao služba u: AIK banci, ProCredit banci i Čačanskoj banci.

Interna revizija je hijerarhijski podređena upravnom odboru u sledećim bankama: Credit Agricole banci, Čačanskoj banci, Findomestic banci i ProCredit banci. Interna revizija je podređena menadžmentu banke u: Intesi banci, Societe Generale banci, Raiffeisen banci i Vojvođanskoj banci. Izvršnom odboru interna revizija je podređena u: KBC banci, AIK banci i Credy banci. Odboru (komitetu) za reviziju je odgovorna interna revizija u sledećim bankama: Alpha banci i Komercijalnoj banci. Samo je Univerzal banka odgovorila da su interni revizori podređeni skupštini akcionara.

Iz prethodno navedenog, a ilustrovanog na Grafikonu 1, možemo zaključiti da je interna revizija organizovana kao:

- sektor u 6 banaka, što predstavlja 42,86% ispitanih;
- služba u 3 banke, što predstavlja 21,43% ispitanih; i
- odeljenje u 5 banaka, što predstavlja 35,71% ispitanih banaka.

Što se organizovanja interne revizije u bankama RS tiče, možemo zaključiti da je u najvećem broju banaka

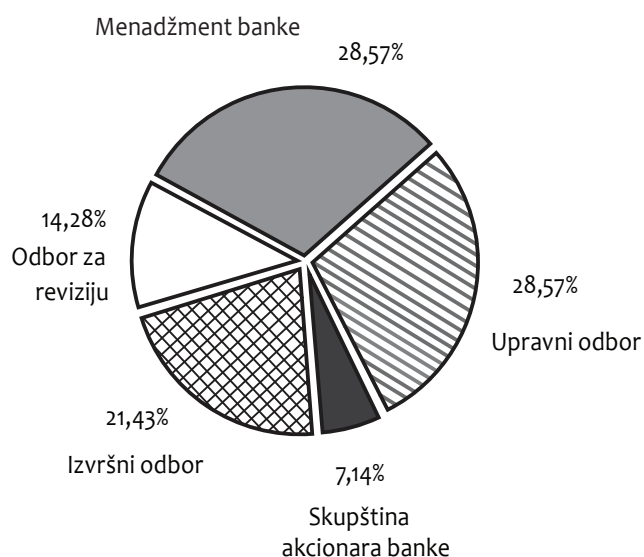

Grafikon 1 Organizovanje interne revizije u bankama

Izvor: Autor, prema podacima iz Ankete

ona organizovana kao sektor, zatim kao odeljenje dok je najmanji broj banaka organizovao internu reviziju u organizacionom obliku službe.

Interna revizija je podređena, tj. odgovorna, što se vidi na Grafikonu 2:

Grafikon 2 Podređenost interne revizije

Izvor: Autor, prema podacima iz Ankete

- menadžmentu banke u 4 banke, što predstavlja 28,57% ispitanih;
- upravnom odboru u 4 banke, što predstavlja 28,57% ispitanih;
- izvršnom odboru u 3 banke, što predstavlja 21,43% ispitanih;
- odboru za reviziju u 2 banke, što predstavlja 14,28% ispitanih; i
- skupštini akcionara u 1 banci, što predstavlja 7,14% ispitanih banaka.

Interna revizija u bankama RS je najčešće podređena upravnom odboru i menadžmentu banke, dok je manji broj banaka internu reviziju podredio izvršnom odboru, odboru za reviziju i skupštini akcionara banke.

Zadaci interne revizije u bankama

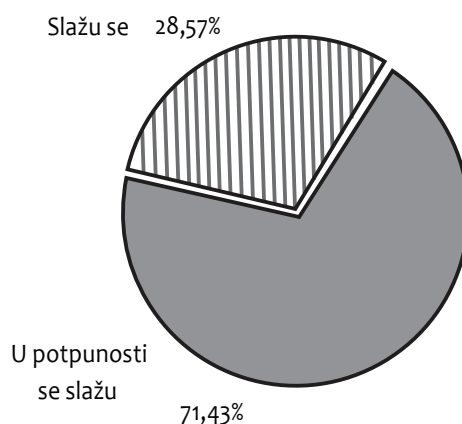
Na osnovu sprovedenog istraživanja putem direktnog popunjavanja anketnog upitnika o zadacima interne revizije u bankama, došlo se do sledećih rezultata:

- deset banaka, tj. 71,43% ispitanih, u potpunosti se složilo da je ocena usklađenosti poslovanja sa Zakonom, politikama i poslovnim praksom banke zadatak interne revizije i dali ocenu 5, što ukazuje na zaključak da je to primarni zadatak interne revizije u bankama u RS;
- četiri banke, tj. 28,57% ispitanih dalo je ocenu 4, što znači da se slažu sa tim, što je predstavljeno na Grafikonu 3.

Iz Grafikona 3 jasno se uočava da je primarni zadatak interne revizije u bankama u RS ocena usklađenosti sa Zakonom, politikama i poslovnim praksom banke.

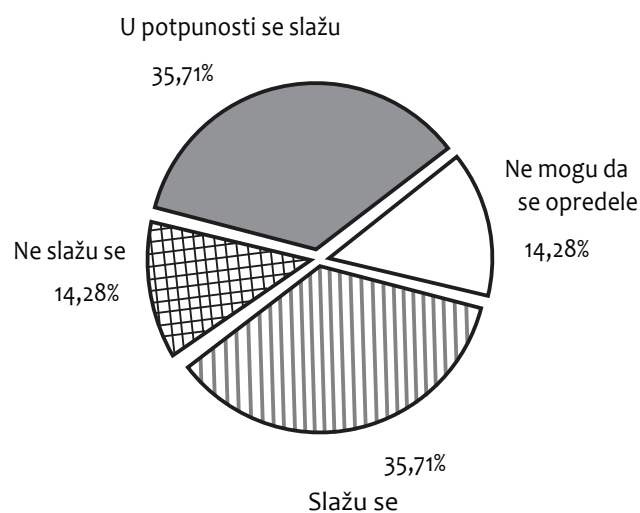
Na Grafikonu 4 prikazano je kako su menadžeri banaka rangirali zadatak unutrašnje revizije koji se odnosi na ocenu uspešnosti računovodstvenog sistema i sistema internih kontrola.

Pet banaka, tj. 35,71% ispitanih, se u potpunosti složilo da je ocena uspešnosti računovodstvenog sistema i sistema internih kontrola zadatak interne revizije i dali ocenu 5; pet banaka, tj. 35,71% ispitanih, dalo je ocenu 4, što znači da se slažu sa tim; dve banke, tj. 14,28%

Grafikon 3 Ocena usklađenosti poslovanja sa zakonom, politikama i poslovnim praksom banke

Izvor: Autor, prema podacima iz Ankete

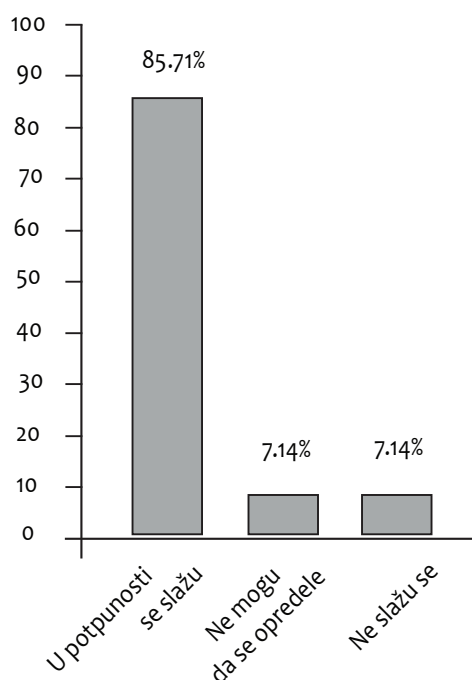
Grafikon 4 Ocena uspešnosti računovodstvenog sistema i sistema internih kontrola

Izvor: Autor, prema podacima iz Ankete

ispitanih, dalo je ocenu 3, što znači da ne mogu da se opredele da li je to zadatak interne revizije; dve banke, tj. 14,28% ispitanih, dalo je ocenu 2, što znači da se ne slažu sa tim da je to zadatak interne revizije.

Većina banaka u RS uočava kao primarni zadatak unutrašnje revizije ocenu uspešnosti računovodstvenog sistema i sistema unutrašnjih kontrola. Više od 70% ispitanih banaka se slaže, ili se u potpunosti slaže, da je ocena uspešnosti računovodstvenog sistema i sistema unutrašnjih kontrola primaran zadatak interne revizije.

Grafikon 5 prikazuje da je otkrivanje i sprečavanje grešaka i nelegalnih radnji važan zadatak interne revizije u bankama RS.

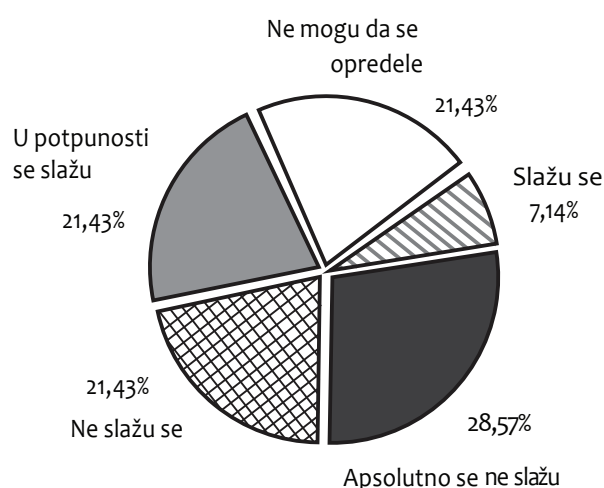

Grafikon 5 Otkrivanje i sprečavanje grešaka i nelegalnih radnji

Izvor: Autor, prema podacima iz Ankete

Dvanaest banaka, tj. 85,71% ispitanih, u potpunosti se složilo da je otkrivanje i sprečavanje grešaka i nelegalnih radnji zadatak interne revizije i dali su ocenu 5; jedna banka, tj. 7,14% ispitanih, nije mogla da se opredeli da li je to zadatak interne revizije i dala ocenu 3; jedna banka, tj. 7,14% ispitanih, se nije složila da je to zadatak interne revizije i dala je ocenu 2.

Grafikon 6 ilustruje kako su menadžeri banaka u RS odgovorili na pitanje iz upitnika koje se odnosilo na to da li oni smatraju da je blagovremeno sastavljanje kvalitetnih finansijskih izveštaja značajan zadatak organizacione jedinice interne revizije banaka u RS.

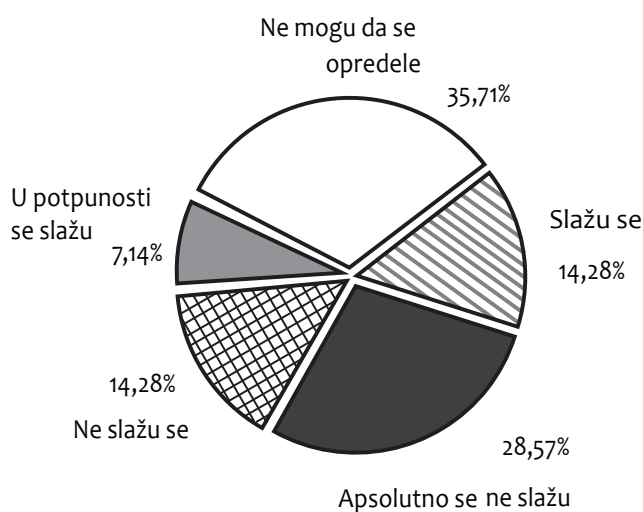

Grafikon 6 Blagovremeno sastavljanje kvalitetnih finansijskih izveštaja

Izvor: Autor, prema podacima iz Ankete

Tri banke, tj. 21,43% ispitanih, u potpunosti se složilo da je blagovremeno sastavljanje kvalitetnih finansijskih izveštaja zadatak interne revizije i dali su ocenu 5; jedna banka, tj. 7,14% ispitanih, dala je ocenu 4, što znači da se slaže sa tim; tri banke, tj. 21,43% ispitanih, nije moglo da se opredeli da li je to zadatak interne revizije i dali su ocenu 3; tri banke, tj. 21,43% ispitanih, nije se složilo da je to zadatak interne revizije i dali su ocenu 2; četiri banke, tj. 28,57% ispitanih, apsolutno nije se složilo da je to zadatak interne revizije i dali su ocenu 1.

Na Grafikonu 7 prikazano je kako su anketirane banke odgovarale na pitanje da li je dodavanje vrednosti akcijama vlasnika značajan zadatak unutrašnje revizije banke.

Grafikon 7 Dodavanje vrednosti akcijama vlasnika

Izvor: Autor, prema podacima iz Ankete

Jedna banka, tj. 7,14% ispitanih, u potpunosti se složila da je dodavanje vrednosti akcijama vlasnika zadatak interne revizije i dala je ocenu 5; dve banke, tj. 14,28% ispitanih, dale su ocenu 4, što znači da se slažu sa tim; pet banaka, tj. 35,71% ispitanih, nije moglo da se opredeli da li je to zadatak interne revizije i dali su ocenu 3; dve banke, tj. 14,28% ispitanih, nisu se složile da je to zadatak interne revizije i dale su ocenu 2; četiri banke, tj. 28,57% ispitanih, apsolutno se ne slažu sa tim da je to zadatak interne revizije i dale su ocenu 1.

ZAKLJUČAK

Sprovedenim istraživanjem su dokazane sve tri postavljene istraživačke hipoteze. Naime, veličina banke ne utiče na organizaciju i zadatke interne revizije, što znači da postoji homogenost posmatrane populacije.

Razvoj interne revizije kao instrumenta poslovnog odlučivanja posledica je turbulentnih i složenih uslova poslovanja današnjice. U uslovima brzog razvoja tehnike, tehnologije, rastuće konkurencije, globalizacije, diverzifikacije i decentralizacije banaka načini odlučivanja se bitno menjaju. To posebno dovodi

do naglašene uloge i značaja planiranja, organizovanja i kontrole na svim hijerarhijskim nivoima.

Na bazi sprovedenog upitnika i raznolikosti odgovora na postavljena pitanja možemo zaključiti da interna revizija u bankama u RS još uvek ima nejasan kontekst. Svetska iskustva nisu bolja i govore da oko 73% usluga interne revizije postoje manje od 20 godina, pa se tako može objasniti zašto veliki broj banaka nije imao dovoljno vremena da se prilagodi zadacima interne revizije i da ih potpuno razume. Anketa koja je sprovedena na uzorku od 14 banaka u Republici Srbiji, pokazala je sledeće:

- u Republici Srbiji dominiraju strane banke (64%);
- anketirano je najviše centrala (54%), filijala (39%) i ekspozitura (7%);
- banka Intesa je najveća banka u Republici Srbiji po najvećem broju kriterijuma;
- interna revizija u anketiranim bankama je ravnomerno organizovana kao sektor (43%), služba (21%) ili odeljenje (36%), što nije uvek u korelaciji sa veličinom banaka;
- interna revizija je podređena upravnom odboru smatra 29% banaka u RS; i
- primarni zadatak u posmatranim bankama je ocena usklađenosti poslovanja sa Zakonom, politikama, poslovnom praksom i postupcima menadžmenta.

Na osnovu zaključaka dobijenih empirijskim istraživanjem mogu se formirati predlozi za unapređenje funkcije interne revizije u bankama u RS. Zadatak interne revizije trebalo bi biti istraživanje planova, programa, politika i postupaka kako bi se što objektivnije moglo oceniti njihovo izvršenje na svim nivoima. Takođe, zadatak interne revizije treba da uključi i kritičko praćenje ostvarivanja ukupnog plana i pojedinačnih planova, informisanje menadžmenta o odstupanjima od standarda i planiranih ciljeva, davanje preporuka i saveta u vezi sa mogućim korektivnim akcijama kojima bi se uočena odstupanja otklonila. Interna revizija treba sve više da se usmerava na anticipiranje mogućih rizika u pojedinim područjima poslovanja banke i na savetovanje menadžmenta o mogućnostima upravljanja brojnim rizicima u smislu oblikovanja i nadziranja odgovarajućeg sistema internih kontrola

kojima će se rizici efikasno smanjivati. Stoga predmet ispitivanja internog revizora treba da postane celokupno poslovanje okrenuto budućnosti. Step en ostvarenja novih zadataka interne revizije, uspešnost implementacije uslovljenih politikama i postupcima u budućoj praksi poslovanja banaka u RS, može biti inspirativan za buduća istraživanja funkcionisanja ovog izuzetno značajnog područja poslovanja banaka.

Na osnovu sprovedenog istraživanja u bankama u Republici Srbiji, može se zaključiti da je interna revizija organizovana kao samostalna organizaciona jedinica i to kao sektor, u najvećem broju ispitanih banaka. Odlukom o osnovnim principima organizacije i rada interne revizije banke propisano je da interna revizija treba da bude organizovana kao samostalna organizaciona jedinica, jer na taj način interna revizija kontinuirano prati, proverava i unapređuje sistem rada u banci, vrši identifikaciju rizika kojima je banka izložena ili može biti izložena, ocenjuje uspostavljeni sistem internih kontrola, izdaje odgovarajuće preporuke za otklanjanje nepravilnosti. Time se postiže osnovni cilj interne revizije u bankama, a to je da obezbedi zaštitu boniteta banke i realno iskaže njen finansijski rezultat.

Istraživanje je pokazalo da je interna revizija u bankama u Republici Srbiji podređena upravnom odboru i menadžmentu banke, tj. tako je kod najvećeg broja ispitanih banaka. Pošto u svetu, u savremenim uslovima poslovanja, vlada mišljenje da je najbolje da interna revizija bude podređena najvišem rukovodstvu, u našoj zemlji banke delimično ispunjavaju taj zahtev, jer pored podređenosti upravnom odboru, u našim bankama postoji i podređenost menadžmentu banke. Kod manjeg broja ispitanih banaka postoji podređenost interne revizije izvršnom odboru i odboru za reviziju. Podređenost interne revizije skupštini akcionara banke kao najvišem rukovodstvu postoji kod veoma malog broja banaka u našoj zemlji. Radi ispunjavanja svetskog nivoa poslovanja mora se na nivou cele zemlje, u svim bankama poboljšati sistem podređenosti interne revizije komitetu za reviziju, posebno u velikim bankama.

Što se tiče zadataka interne revizije, banke u našoj zemlji smatraju da je to otkrivanje i sprečavanje grešaka i nelegalnih radnji, kao i ocena usklađenosti

poslovanja sa zakonom, politikama i poslovnom praksom banke. Ostali zadaci: ocena uspešnosti računovodstvenog sistema i sistema unutrašnjih kontrola, blagovremeno sastavljanje kvalitetnih finansijskih izveštaja i dodavanje vrednosti akcijama su dobili niže ocene od strane naših banaka. To znači da banke smatraju da to nisu toliko bitni zadaci interne revizije, jer nisu dovoljno upoznate sa njima, ali u svetu su ti zadaci veoma razvijeni pa se kod nas mora raditi i na njihovom razumevanju i na edukaciji. Može se zaključiti da je interna revizija u stvari savetnik menadžmenta banke i da je posao interne revizije odgovoran jer se odnosi na davanje saveta i predloga i ne može mu se oduzeti nezavisnost.

Interesantno je naglasiti da će interna revizija obuhvatati sve više novih i raznovrsnih domena i to: reviziju kvaliteta, reviziju životne okoline, reviziju preduzetništva, menadžmenta, strategije i sl. Jedno je sigurno – interna revizija je postala interni savetnik koji nema represivni već zaštitni karakter. Interna revizija je univerzalna delatnost koja se može primeniti u svim bankama i u svim segmentima jedne banke. Dakle, interna revizija je funkcija koja kontroliše sve ostale funkcije.

REFERENCE

- Allen, D., Sneathen D., & Tim, K. (2007). The Effects of Fraud and Going-concern Risk on Auditors' Assessments of the Risk of Material Misstatement and Resulting Audit Procedures, *International Journal of Auditing*, 11(3), 149–163.
- Boynton W., & Johnson, R. (2006). *Modern Auditing*. The 8th edition. New Jersey, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Gramling, A., Rittenberg, L., & Johnstone, K. (2012). *Auditing*. The 8th edition. Canada: South-Western.
- Krogstad, J., Ridley, A., & Ritterberg, L. (1999). Where are we going? *Internal Auditor*, 56(5), 26–33.
- Kukoleča, S. (1995). *Osnovi ekonomije*. Beograd, Srbija: Savremena administracija.
- Lee, T., & Alan, P. (1984). The Nature, Scope and Qualities of Auditing. In S. Carsberg (Ed.), *Current Issues in Auditing*, Philip Alan.
- Ljubisavljević, S. (2000). *Uloga eksternog revizora u okruženju*. Kragujevac, Srbija: Ekonomski fakultet.

- Meigs, W., Wittington, O., & Pany, K. (1988). *Principles of Auditing*. McGraw-Hill, Irwin.
- Milojević, D. (2006). *Revizija finansijskih izveštaja*. Beograd, Srbija: FTB, BBA.
- Milosavljević, S., & Radosavljević, I. (2003). *Osnovi metodologije političkih nauka*. Beograd, Srbija: Službeni glasnik.
- Munro, L., & Stewart, J. (2011). Exsternal auditors' reliance on internal auditing: further evidence. *Managerial Auditing Journal*, 26(6), 464–481.
- Odluka o osnovnim principima organizacije i rada interne revizije banke i druge finansijske organizacije. (2002). Službeni list SRJ 39.
- Pickett, S. (1997). *Profesionalna praksa interne revizije*. Beograd, Srbija: Savez računovođa i revizora Srbije.
- Pickett, S. (2011). *The Essential Guide to Internal Auditing*. London, UK: John Wiley & Sons.
- Poznanić, V. (2011). Uloga odbora za reviziju u korporativnom upravljanju. *Revizor*, 13(53), 10–24.
- Raschenberger, M. (1929). *Internationales Revision und Treuhandwesen*. Wien.
- Renard, J. (1997). *Theorie et pratique de l'audit interne*. Paris, Les editions d'organisation.
- Rossel, J. (2007). *The Internal Auditing Pocket Guide: Preparing, Performing, Reporting and Follow-up*. The 2nd Edition. Milwaukee, Wisconsin: American Society for Quality Press, 4, 10–25.
- Sarens, G., & De Beelde, I. (2006). The Relationship between Internal Audit and Senior Management: A Qualitative Analysis of Expectations and Perceptions. *International Journal of Auditing*, 10(3), 219–241.
- Soh, D., & Martinov-Bennie, N. (2011). The internal audit function: Perceptions of internal audit roles, effectiveness and evaluation. *Managerial Auditing Journal*, 26(7), 605–622.
- Spahić, N. (2008). Izveštaj interne revizije. *Revizor*, 10(41), 5–19.
- Stuart, I. (2012). *Auditing and Assurance Services: An Applied Approach*. New York, NY: McGraw-Hill, Irwin.
- Zakon o bankama i drugim finansijskim organizacijama (2005), Službeni glasnik RS 107 i izmene ovog zakona, Službeni glasnik RS 91/2010.

Primljeno 11. februara 2013,
nakon revizije,
prihvaćeno za publikovanje 19. aprila 2013.

Snežana Ljubisavljević je vanredni profesor na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu. Doktorirala je u oblasti poslovne ekonomije – računovodstva i revizije, na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Ključne oblasti naučnog interesovanja i rada su specifična područja revizije finansijskih izveštaja, interna kontrola i revizija, i računovodstvo finansijskih organizacija.

ORGANIZATION AND TASKS OF INTERNAL AUDIT IN DOMESTIC AND FOREIGN BANKS IN SERBIA

Snezana Ljubisavljevic

Faculty of Economics, University of Kragujevac, Kragujevac, Serbia

The paper attempts to determine the achieved level of internal audit development in Serbian banks, based on the referent Anglo-Saxon literature and practice. Empirical research has included the sample of 14 banks in the Republic of Serbia, out of the 32 banks, with the aim to seek the methods of organizing internal audit and its tasks within them. The subject of this study is to determine how managers and employees in senior positions in the bank understand the role and importance of internal audit. Based on the questionnaire responses, the aim of the paper is to make suggestions for the improvement of this important bank function. The research results indicate that the bank size does not affect the organization methods, responsibility, and tasks of the internal audit of the bank. The achieved level of internal audit development in financial institutions is at a much higher level compared to economic entities, but in many areas, it is behind the internal audit of developed countries.

Keywords: internal audit, organization, tasks, domestic banks, foreign banks

JEL Classification: M42, G21, H83